

לעילוי
נשמת

ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
החשובה
רודת נדקה וחסד
שרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר דל
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ט"י ביה"ד לחנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיטו

גליון מס' 391

ביצה כ"ג-כ"ט

בס"ד, כ"ח חשוון תשס"ז

השבוע בגליון

- ◆ "הלכה ואין מורים כן" - למי?
- ◆ חלוקת יין בליל הסדר
- ◆ שימוש במד-חום, משקל וברז מים בשבת
- ◆ מדידת שעון המים בשבת

◆ החלפת בלוני גז ביום טוב

- ◆ שימוש בסבון אסלה בשבת קדש
- ◆ הולדת ריח במים
- ◆ הכנת פטל בשבת
- ◆ בישול פחות מכזית ביום טוב

דף כ/א משום דקא מוליד ריחא

שימוש בסבון אסלה בשבת קדש

בימים עברו, היו שמשי בתי הכנסיות נוטלים שמן שפיגונר"ד, שריחו הטוב הפך לשם דבר, ומוהלים אותו במים שבקערה המיועדים לנטילת ידי הכהנים לפני עלייתם לדוכן, והיה השמן נספג בידיהם ומפיץ את ריחו הענוג, בעת שנשאו את ידיהם לברך את העם. המדובר בקהילות שונות בחו"ל, אשר בהן, כידוע, נוהגים הכהנים לברך את העם בשלשת הרגלים בלבד, וככל הנראה, מחמת חיבוב המצווה הנדירה, נהגו כך לייקרה ולכבדה.

הולדת ריח במים: מנהג זה עורר פולמוס עז בין הפוסקים. הט"ז והמגן אברהם (סימן תקי"א) פסקו להורות, כי בשבת או ביום טוב אסור למהול שמן זה במים, שהרי בסוגייתנו אנו למדים על תקנת חכמים, שאין לְבַשֵּׁם בגדים בשבת, משום "דקא מוליד ריחא" - בתקופת התלמוד נהגו להניח את הבגדים על בשמים שהונחו על גחלים, כדי להספיג את ריחם בבגדים, וחכמים אסרו זאת, משום ש"המוליד דבר חדש, קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה" - רש"י (ד"ה "דקא מוליד ריחא", ויש מהאחרונים שביארו, משום שדומה למלאכת מכה בפטיש שמתקן את הדבר, ראה "שולחן עצי שיטים" לבעל "מרכבת המשנה"). מכאן, שגם הולדת ריח במים - אסורה. הט"ז אף הוסיף לאסור מנהג זה, גם אם הוכנו המים והשמן בערב שבת, שכן, רחיצת ידי הכהנים במים אלה, מולידה ריח בידיהם!

הכנת פטל בשבת: קריאת פסקם מעוררת שאלה מיידית; הן איש אינו מונע עצמו מהכנת פטל בשבת, אף על פי שמהילת התרכיז במים, מולידה בהם ריח. הכיצד מותר הדבר? ובכן, הכל מודים, כי לא אסרו חכמים את הדבר כאשר הפעולה אינה מכוונת ליצירת ריח, והמוהל פטל במים, או בוזק תבלין על מאכל, אינו מתכוון להטמיע בהם ריח, כי אם טעם. ברם, מהילת שמן השפיגונר"ד במים נועדה לריח, והדבר אסור. כה שיטתם של הט"ז וה"מגן אברהם".

על דבריהם חלק בתוקף ה"חכם צבי" (שו"ת, סי' צ"ב) הסובר, כי לעולם לא אסרו חכמים להוליד ריח בדברי מאכל, הן אם מיועדים הם לאכילה והן אם לאו, ולפיכך פסק, כי הקהילות שרווח בהן מנהג זה, רשאיות להמשיך ולהחזיק בו.

סברה נאה כתב ה"משנה ברורה" להתיר את הדבר, כי מהילת שמן במים אינה מפיקה את הריח מן השמן ומטמיעתו במים, אלא השמן בעצמו ממשיך להפיץ את ריחו, ומהילתו במים מפזרת אותו על פני ידיים רבות... (סי' קכ"ח ס"ק ג', אך לא הכריע כיצד לנהוג להלכה, אם כי בסימן תקי"ד ס"ק כ"ח סתם את הדין לאיסור).

ומכאן לסבון הנמצא באסלה.

לדעת ה"מגן אברהם" והט"ז, אסור להוליד ריח במים. האם לשיטתם חובה, איפוא, להסיר את הסבון מפיץ הריח מערב שבת, כדי שבהורדת המים בשבת לא יטמיע הסבון את ריחו בתוך המים?

ובכן, רבני זמנינו מצדדים להקל בדבר, זאת, לאור חוות דעתם של מומחים, כי הריח המופץ באוויר, אינו מחמת ריח שנטמע במים, אלא עם הורדת מי האסלה נשטף הסבון ושכבתו העליונה נמסה ונחשפת שכבה חדשה המפיצה את ריחה באוויר. אמנם, מעט ריח נטמע במים, אך זה אין בכוחו כדי לבשם את האוויר, מה גם שעיקר כוונתנו בהדחת המים על הסבון היא להפיץ ריח באוויר ("אורחות שבת" פרק ט"ו סעיף ס"ה בהערה).

דבר העיון

הבית היהודי

אם אתם שומעים את מה שאתם שומעים, אינכם טועים.

צאו לרחובה של עיר בעיצומה של סעודת השבת, ומחלונות הבתים תשמעו בליל של קולות צעירים, מבוגרים, רהוטים, מהוססים, קלי לשון ו"רישיים" מתגלגלים בהיגויים שונים, ובפי כולם אותם משפטים.

מאורות השבת.

נכון.

האם הרעיון הנפלא הצליח כל כך מפני שזמן כה רב ציפו לו, או שמה הגאונות שבפשטותו היא שכבשה את לב ההמונים: ימים יגידו. אך המציאות מרנינה ומשמחת ביותר. בכל בית יהודי מדליקים נרות שבת, ובכל בית יהודי לומדים הלכות שבת.

זה היה צריך להיות פשוט כל כך, כבר מזמן. אבל גם הדף היומי, שהפך לנחלת הציבור, לא היה פשוט כלל, לפני שמונים שנה, ובעצם הוא בכלל לא היה. כך גם לימוד הלכות שבת על שולחן השבת בחיק המשפחה, הפך באחת לעובדה מוגמרת, ונותר רק לצפות לתוצאותיה הברוכות.

חוט השדרה החוצה את פעולות "מאורות הדף היומי" מורכב משני נימים. תורה. קביעות. אם תעיינו בלוחות הזמנים העייפים לעמוסה, של חמש מאות הרבנים מגידי השיעורים של מאורות הדף היומי, כן ירבו, תגלו, כי בנוסף למאות השיעורים הקבועים מידי יום, יש שיעורים המתקיימים אחת ל...חודש. כן, עבור אלה שעבורם גם התחלה זו היא חווייה מרעשה. תורה וקביעות. אחת לחודש, אבל קבוע. הקשר הקבוע לתורה, מחבר את היהודי אל הווייתו, יוצק לתוכה תוכן רוחני ומעניק לה צביון יהודי. אמיתי.

עילוי נשמת

ה"ר **צבי בהרב** ז"ל
ב"ר אשר זעליג ז"ל
נלב"ע ב' כסלו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידו בני המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

ה"ר **יוסף ואגו** ז"ל
ב"ר בן ציון ז"ל
נלב"ע ג' כסלו תשנ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו מר **סטיב ואגו** ומשפ' שיחיו - רעננה

עילוי נשמת

ה"ר **דב פרשן** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע ש"ק ב' כסלו תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידו ה"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו - גבעתיים

יש לציין, כי אם ייצרו סבון שיפיץ ריח על ידי ספיגתו במים, כמובן יהיה הדבר אסור [כפי שסתם המשנה ברורה הלכה]. זאת ועוד, כל האמור הוא בסבון נטול צבע. בסבונים בעלי צבע קיימת בעייה נוספת, של "צובע", שהמים נצבעים מן הסבון.

דף כה/א לאכול ממנה כזית צלי

בישול פחות מכזית ביום טוב

בעיצומה של מסכת ביצה, מן הראוי להתוודע לנידון חשוב שהתפתח בין הפוסקים לגבי בישול ביום טוב.

אנו למדים הלוך ושנה, כי ביום טוב מותר לבשל לצורך "אוכל נפש". סוגיות גדולות ושלמות דנות, אם מותר לבשל כמות גדולה, מעבר לנדרש ביום טוב. למדנו כי מותר להרבות בשיעורים, וכי מותר לבשל כמויות אוכל גדולות - אם יבוא אורח.

ומה לגבי הכמות הקטנה ביותר שמותר לבשל? האם ביום טוב מותר לבשל כמות כל שהיא, מזערית ככל שתהא, או שמא יש שיעור מינימאלי לבישול ביום טוב.

אין לבשל כמות מזערית: ובכן, מתברר, כי לדעת חלק מן האחרונים, אין לבשל כמות מזערית ביום טוב, אלא זו הנחשבת שיעור חשוב לאכילה! הנה, בעל ה"אבני נזר" (שו"ת או"ח סי' תי"ג) זצ"ל מבאר, מדוע את שתי הלחם הקרבים בחג השבועות, אין אופים ביום טוב כי אם בערב יום טוב - מאחר ששתי הלחם מחולקים בין כהנים רבים לאכילה, אין כל כהן אוכל שיעור כזית מהם, ולפיכך אסור להכניס ביום טוב! [עיי"ש שלכן אין צריך להגיע לסברה של "משולחן גבוה קזכו", ולכן לעיל, כא"א, לא הביאו הוכחה מדין זה].

ה"אבני נזר" מגדיל לחדש, כי גם אם בעת אפיית שתי הלחם מתכוונים לחלק ממנו כזית שלם לכל כהן, עדיין לא יואיל הדבר, שכן, שתי הלחם נאפים לצורך קרבן, ומצד מצוות הקרבת הקרבן אין צורך שכל כהן יאכל ממנו כזית. מפני כך, כבר אין האפייה נחשבת כמלאכה המיועדת להאכלה חשובה!

לאור דברים אלה הוא מסיק, כי אין לבשל ביום טוב, אפילו כמות גדולה, אם מיועדת היא לחלוקה בין אנשים רבים, שכל אחד מהם לא יזכה לאכול ממנה כזית! את חידושו העצום הוא למד מן הפסוק (שמות יב/טו) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". פסוק זה הוא המקור להיתר עשיית מלאכת אוכל נפש ביום טוב, והפסוק מציין, כי כל נפש עבודה מבושלת המאכל, תזכה לאכול, אכילה הגונה. מה טעם הדבר? לפי שהיתר עשיית מלאכות אוכל נפש מבוסס על מצוות שמחת יום טוב, ומאחר שאין אדם שמח בכמות זעומה, אין כל עילה להיתר לעשות מלאכה עבורו [לפיכך גם "מתוך" לא יועיל, לדעת בעלי התוספות, שצריך שיהיה צורך קצת].

כדעתו נוקט גם בעל "תורת חסד" (שו"ת, סי' כ"ה אות ג'), המצטט את משנתו שמשונה משמע כן. במשנתו נאמר: "לא ישחט, אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלוי". היינו, אין לשחוט בהמה בשלהי יום טוב, אלא אם כן יספיק לאכול ממנה עוד בטרם יפוג החג. מכך שהמשנה ציינה, כי עליו להספיק לאכול כזית מן הבהמה, משמע, כי אם יהא בידו שיעור פחות מכך, אין הוא רשאי לשחוט את הבהמה.

ברם, רבים מן הפוסקים האחרונים הרימו קולמוסם בתמיהה רבתי על החידוש שלא נשמע כמוהו עד לתקופתם, ביניהם הגאון רבי מאיר מיכל, נינו של רבי אברהם אחי הגר"א (בספר שו"ת "המאיר לעולם" סי' כ"א) המתפלא, וכי מי שברשותו ציפור קטנה, שגודלה פחות משיעור כזית, אינו רשאי לשחטה ביום טוב? וכי שמענו מאבותינו כי ביום טוב אסור להכניס לתנור בצק ששיעורו פחות מכזית?

לפיכך הוא קובע, "ואנכי על משמרת אעמדה" להכריז כי אין הדברים נכונים. את הראייה מן הפסוק "הוא לבדו יאכל לכם", הוא דוחה בכך, שהן גם עבור צרכים נוספים, מלבד אכילה, ביום טוב הותרו מלאכות המוגדרות "מלאכת אוכל נפש" [ראה מאמרים בגליונות 390, 391], כגון, חימום הבית וכדומה, והתורה נקטה כאן בלשון אכילה לדוגמה בעלמא ולא כציווי שיש ללמוד ממנו הגבלות. רק כאשר התורה מצווה לאכול, כגון, מצה בפסח וכדומה, אזי שיעור האכילה הוא כזית, אך כאשר התורה מתירה עשיית מלאכת "אוכל נפש" ביום טוב, הותר הדבר בכל שיעור, לפי שהתנאי היחיד הוא, ש"מלאכת אוכל נפש" תעשה עבור צורך השווה לכל נפש.

מדוע, איפוא, קבעה סוגייתנו, כי אין לשחוט בהמה לקראת מוצאי יום טוב, אם לא יהא סיפק לאכול ממנה כזית ביום טוב? אחרונים רבים מבארים, כי אם נותר זמן מועט כל כך, עד שאפילו כזית לא יספיק לאכול ממנה ביום טוב, נראה הוא כמערים ועושה מלאכה ביום טוב לצורך יום חול (כ"כ בספר "ביצחק יקרא" ח"א סי' כ"ח ובשו"ת בית שערם או"ח סי' רנ"ד, ובפתיחי שערם בסוגיא לעל כא"ב).

דף כה/א אין משחזין את הסכין ביום טוב

החלפת בלוני גז ביום טוב

בבוקרו של יום טוב, גילתה עקרת בית לחרדתה, כי בלון הגז אזל. על אתר התבקש בעל הבית לסור אל המחסן, לשלוף את בלון הגז החלופי, ולחברו אל מערכת הגז של

לפיכך נטל על עצמו ארגון "מאורות הדף היומי" בראשותו של הר"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, יוזם הרעיון, את ביצוע המשימה הכבירה והמורכבת להפליא של "מאורות השבת". מלבד המטרה המקודשת כשלעצמה, שינון הלכות שבת וידיעתם על בוריי, באמצעות לימוד זה מתבסס ומתחזק הקשר בין חיי המעשה לבין ההלכה, שהיא בעצם ספר החיים לפיו על היהודי לנווט את אורחותיו ולפעול מבוקר עד ליל ומליל עד בוקר.

כל סעודה הלכה. כל סעודה הלכה. כל סעודה הלכה. תורה בקביעות. כך יידעו כל איש ואשה, כל ילד וילדה, כי לימוד ההלכה הוא התנאי לידיעתה, וידיעתה היא התנאי לשמירת השבת כראוי.

בין שלל התגובות הרבות המגיעות לתיבת הדואר הצנועה של "מאורות השבת", עולה ומזדקרת בגוונים שונים התנהגותם המשכילה של בעלי משפחה רבים, המוסיפים נופך ורגש לקריאת ההלכה. יש שהקדישו שיר מיוחד על שבת קודש, אותו מנגנים בני המשפחה בצוותא לפני קריאת ההלכה, מעין "שיר פתיחה", אב לשמונה ילדים כותב, כי את "הממתק" של שבת, הנהיג בביתו לחלק לאחר לימוד ההלכה; אמא ל"קבוצת ילדים לא קטנה", כפי שהיא מגדירה אותם, כותבת ברגש, כי בניה הגדולים קוראים את ההלכה, וכדי שהקטנים ישתתפו בחווייה, הם זוכים ב"הוצאה והכנסה", כל אחד בתורו זוכה להביא את הספרים מן הארון ולהחזירם לאחר הלימוד...

הרבה רגש, הרבה תוצאות. זו לא נוסחה חדשה. זה עובד עם כל ההורים ועם כל הילדים. הילדים הגדלים במשפחות הללו, הם "ילדים של שבת". פעמיים בשבת מוטמעת בהם במגוון דרכים קדושת השבת, הלכותיה, חשיבות התורה הקדושה, שהיא תורת חיים ומלמדתנו כיצד לנהוג.

סבא מאנגליה, שהזמין עשרים ספרי "מאורות השבת" עבור כל צאצאיו כותב נרגשות: "אני 'סוחר' כבר ארבעים וחמש שנה. אני אומר לכם, לא מדובר כאן בעוד משהוא, זה הדבר האמיתי. אם אתם לא יודעים זאת עכשיו, ייראו את התוצאות בעוד עשרים שנה. ולעצמי אני חושב, חבל שרבי מאיר ספירא חולל את רעיון "הדף היומי" לפני שמונים שנה ולא לפני מאה ועשר שנים, אולי אז מאורות הדף היומי היו מוציאים את מאורות השבת כבר לפני שלושים שנה והייתי זוכה ללמוד אותו עם ילדי כשהיו קטנים".

מאורות השבת - עבור השבת שלך!

בהזדמנות זו, הננו לפרסם את כתובת תא הדואר של "מאורות השבת" - ת.ד. 3761 בני-ברק. נשמח לקבל את הערותיכם ואת הארותיכם, וכמו כן סיפורים ועובדות הנוגעים לשבת קודש, שיש בהם מוסר השכל ולימוד לקח לרבים.

יישר כחכם!

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעיין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק פקס: 93-67-570-03
mendelson@meorot.co.il
.....
ברכת התורה העורך

פנינים

דף כהב שנים דרך ארץ

מרכא כפולה - שתי גמיעות

כשיקב אבינו ע"ה הביא לאביו לאכול במקום עשוי, אומר הפסוק (בראשית כז/כה), "ויבא לו יין וישת". נשים נא לב, כי הטעם על המילה "ל" הוא מרכא כפולה - רמז לכך, שהשקהו בשתי גמיעות, כמנהג דרך ארץ... ("משך חכמה" שם).

דף כהב מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין.

או תורה או עוני

דרש רבי אביש אריה מהומא:

כאן למדנו שהתורה מתשת העזות. בחגיגה (ט/ב) נאמר שחזר הקב"ה על כל מידות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות. כי אף העניות מבטלת את העזות.

נמצא שיש לבחור באחת מן השתיים: או בעניות, או בתורה.

זהו שאמר דוד: "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי", לולי התורה, עני הייתי...

דף כהב מפני שהן עזין

מניין באה העזות לעם ישראל?

ה"כ"י יקר" (בראשית מט/ז) עומד על ביאורו של הפסוק "ארור אפס כי עז ועברתם כי קשתה, אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל", ומפרש כך: ראה יעקב אבינו את שמעון ולוי ומצא בהם את מידת העזות. ריבוי מידה זו גרוע ביותר, ולכן אחלק את חלק הארי ממידה זו שיש להם בכל כלל ישראל, כך שישאר אצל כל שבט מעט עזות, וישתמשו במידה זו לדברים טובים בלבד, ומברכתו של יעקב נהיו ישראל עזין שבאומות.

דף כהב מפני שהן עזין

ה' עוז לעמו יתן

לפי שניתנה תורה לישראל, תש כחם ומי יעמוד להם כנגד האומות? זהו שאמר הכתוב (תהילים כט/יא): "ה' עוז לעמו יתן". ה' נתן לעמו את התורה הקרויה "עוז", ולפיכך, "ה' יברך את עמו בשלום" שעתה יגן עליהם מפני האומות ("יעיון יעקב").

דף כהב מפני שהן עזין

על ידי התורה מתרבה השלום "ה' עוז לעמו יתן", בכך שנתן להם את התורה, המתיק את עזותם ואפס מהם גדול מהורה המחלוקות, הוא שהמשיך הפסוק, "ה' יברך את עמו בשלום" ("יעיון מנחם").

דף כהב ג' עזין הן, ישראל באומות...

עז וביישן

הזיהוי של ישראל כעזים, מתמיה מאד, לאור דברי הגמרא ביבמות (עט/א) כי ישראל מאופיינים כביישנים דווקא.

אולם, יש עזות ויש עזות, יש בושה ויש בושה. יש עזות שמשמעותה חוצפה, והיא זו שהפכה הוא בושה. מבחינה זו ישראל ביישנים הם. אולם יש עזות שמשמעותה חזק לב ועקביות, עמידה על המשמר ומסירות נפש, "עז כנמר", שמתעקש בלבתי סור מתפקידו ומטרתו, מבחינה זו ישראל עזים שבעזין, ואין זה חסרון כלל ("לקוטי בתר לקוטי" בשם "מנחת עני").

דף כהב וי"א אף צלף באילנות

עזות הצלף

כתב רש"י "לא ידעתי מהו עזות שלו", של עץ הצלף.

יש האומרים, כי דרי ארץ ישראל, מקום גידולו של הצלף, עשויים להיתודע לעזותו: הצלף, המגיע לפעמים עד גודל של אילן, גדל בקירות ובחומות ומגדל ענפים ופרחים בעצם ימי הקיץ, באין אף טיפת מים! קורה לפעמים שמקצצים אותו עד היסוד, ועם כל זאת אחר זמן מה הוא חוזר וגדל, מוציא ענפים, פרחים, ופירות. עזות שבעזות היא להתקיים בתנאים שכאלה... (קול תורה, כב).

ביתם, למען תבשל את מאכלי החג.

לבקשתה הצנועה נלווים נידונים הלכתיים רבים, ביניהם, כיצד יש להגדיר את פעולת הרכבת בלון גז ביחס למלאכות שנאסרו ביום טוב, האם פעולה זו היא "בושה", או "מכה בפטיש". במאמר הבא לא נדון אם אכן פעולה זו אסורה מן התורה או מדרבנן ומה טיבו של האיסור, אלא נתחיל את הדיון לאחר הנחה כי פעולה זו אסורה, והשאלה בה נתמקד היא, האם ביום טוב מותר לעשותה לצורך "אוכל נפש".

בסוגייתנו נחלקו רבי יהודה וחכמים לגבי "מכשירי אוכל נפש".

כידוע, ביום טוב מותר לעשות מלאכות לצורך הכנת מאכלים. ברם, יש מלאכות העוסקות בהכנת המאכל, ויש מלאכות מקדימות, בשלב הראשוני של הכנת האוכל, למשל, להשחיו סכין כדי לשחוט בהמה. מלאכות אלו מוגדרות "מכשירי אוכל נפש", הן אינן עוסקות באכילה עצמה אלא בתיקונה והכנתה.

רבי יהודה סובר, כי גם מלאכות אלו מותרות ביום טוב, ולפיכך הורה כי מותר להשחיו את הסכין ביום טוב, אם לא ניתן היה לעשות זאת מערב החג, כגון, שלא ידע שחוד הסכין כהה, או שהיה טרוד ביותר ולא הספיק להשחיו.

בהתירו של רבי יהודה יש מגבלות ותנאים אחדים, ולהלכה נחלקו הפוסקים באלה אופנים הלכה כרבי יהודה, והאם על הלכה זו נאמר הכלל "הלכה ואין מורים כן", כלומר, אף על פי שהלכה כמותו, אין מורים כן הלכה למעשה - ראה בהרחבה במאמר הבא.

הכל מסכימים, כי היתרו של רבי יהודה מתייחס לגבי **תיקון** כלי לצורך אוכל נפש ואם לא היתה אפשרות לתקנו מערב יום טוב, אך **עשיית** כלי לצורך אוכל נפש, אינה מותרת כלל ועיקר, גם לשיטת רבי יהודה (ראה "טור" סוף סי' תקי"ט וב"משנה ברורה" בפתחה לסי' הנ"ל ובשעה"צ שם ס"ק א').

עלינו לברר, איפוא, אם הברגת בלון הגז למקומו, נחשבת "תיקון קטן", המותר לפי ההלכה לעשותו ביום טוב לצורך אוכל נפש (ראה "שולחן ערוך" שם סעי' ב'), או שמא נחשבת היא "תיקון גדול", שלגביו נחלקו הפוסקים, אם מותר הוא אם לאו (ראה שו"ע שם סעי' א' ובביה"ל ד"ה "אותו"), ואולי הדבר נחשב כעשיית כלי גמור, שאין חולקים כי אסורה היא.

הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א, אשר נשאל על אודות הנושא (שו"ת "שבט הלוי" ח"י סי' פ'), מציין את מחלוקת הפוסקים לגבי הגדרת האיסור בפעולת הברגה בחזקה, כאשר בדעת המבריק להותיר את ההברגה על כנה למשך שבועות, ואין בדעתו לחזור ולפתחה בקביעות. ה"מגן אברהם" סובר, כי פעולה זו אסורה (מובא ב"שער הציון" סי' תקי"ט ס"ק י"ב), וה"משנה ברורה" מצדד להחמיר כדעתו (שעה"צ שם). משכך, יתכן שהברגת בלון הגז, שנועדה לשבועות אחדים, יש בה איסור תורה לדעת ה"מגן אברהם" ולא הותרה פעולה זו עבור מכשירי "אוכל נפש", מפני ש"תיקון גדול" היא. לסיום הוא מציין, כי בשעת דוחק גמור, ששמחת יום טוב תתבטל, מותר לעשות הדבר על ידי נכרי בלבד [אולם, ראה משי"כ בשמירת שבת כהלכתה פי"ג סעי' י"א ובהערה שם בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, ובפסקי תשובות סי' תקי"ד אות ט"ו שהביא את המצדדים להקל בדבר].

דף כהב הלכה ואין מורין כן

"הלכה ואין מורים כן" - למי?

בגמרתנו אנו מתוודעים למושג ההלכתי "הלכה ואין מורים כן". אף על פי שהוכרעה הלכה בנושא מסויים, אין לפרסם זאת לציבור. כך נאמר בסוגייתנו, כי אף על פי שאם התברר ביום טוב כי הסכין פגום, מותר לחדדו על גבי העץ - אך אין לפרסם הלכה זו, כדי שלא יטעו ההמון וישחיו סכין במשחזת ברזל.

למי כן מותר לגלותה, האם אסור לגלות הלכה זו לאיש? אם כן, כיצד היא נכתבה בגמרא? האם אנו נוהגים שלא כשורה בפרסום הלכה זו בגליון זה? נפתח במעשה.

חלוקת יין בליל הסדר: בשנים עברו נהגו במקומות מסויימים לסור בליל הסדר אל ביתו של מוכר היין וליטול יין לארבעה כוסות. מעשה אירע במוכר יין שבערב החג הורה למשרתו לנקב את חביות היין, כדי שניתן יהיה למזוג מהן בחג, שהרי אין לנקב את החבית בחג. אמנם, ניקוב החבית נועד לצורך אוכל נפש, אך הוא מוגדר כ"מכשירי אוכל נפש", עליהם נפסק, כי מותר לעשותם אך "הלכה ואין מורים כן".

ניקוב החבית ביום טוב: לבסוף שכח המשרת לנקב את החביות, ובהגיע ליל הסדר, שוד ושבר. אין יין לקיום מצוות ארבעה כוסות. המרא דאתרא, בקהילת סעראזיניץ בה אירע המעשה, פסק להתיר, אף על פי שנפסק להלכה, כי מי ששכח בערב יום טוב לעשות מלאכת מכשירי אוכל נפש, אינו רשאי לעשותה ביום טוב, מכל מקום, הן הסוחר לא שכח, והורה למשרתו לעשות כן, ולפיכך רשאי הוא לנהוג כן ביום טוב. על פסקו זה קמו עוררין: הן "הלכה ואין מורים כן"! כיצד הורה הרב הלכה שביום טוב מותר לעשות מלאכת מכשירי אוכל נפש?

הדברים הובאו לפני המהרש"ם ("דעת תורה" או"ח תקי"ט סעיף ג') ואחת השאלות בהן נדרש לדון היא, אם "הלכה ואין מורים כן" רק לרבים, שאין לפסוק הלכה זו בפני רבים, אך ליחיד הבא לשאול דבר הלכה, אין להמנע מלשטוח בפניו את ההלכה המתירה, או שמא גם ליחיד אין לפסוק הלכה זו. הכרעתו היא, כי "הלכה ואין מורים כן" גם ליחיד" [אולם ראה ב"ערוך השולחן" שם סעיף ב', שכתב שליחיד מותר].

לכאורה, רב העיירה שהתיר לסוחר היין לנקב את החביות בליל הסדר, נהג שלא כהוגן, שהרי גם ליחיד, הלכה ואין מורים כן.
 המהרש"ם מהפך רבות בדבר, ובמהלך דבריו הוא מעלה סברה נאה, כלהלן.
 יש להבדיל בין הבא לשאול מה ההלכה - לאדם זה אסור להורות להיתר, לבין אדם היודע את הדין אך נזקק לברר בו פרטים מסויימים. סוחר היין ידע כי ביום טוב מותר לעשות מלאכות מכשירי אוכל נפש מסויימים, וכל שהתחבט בו הוא, אם מאחר שיכול היה לעשות זאת מערב יום טוב, נאסר לו הדבר ביום טוב, או שמא מאחר שהורה למשרתו לעשות כן וסמך עליו, הרי הוא כאנוס ורשאי לנקב החביות ביום טוב. על שאלה זו וודאי רשאי הרב להשיב (עיי"ש שמביא ראייה מהרמב"ן ומהר"ן, ומסיק שזו מחלוקת ראשונים).
 עתה נשוב לשאלה בה פתחנו, הכיצד נכתב בגמרא, בטור ובשולחן ערוך, כי ביום טוב מותר להשחזי סכין לצורך אוכל נפש, אם לא ניתן היה לעשות כך מערב יום טוב? הרי "הלכה ואין מורים כן"!

ובכן, אין כל איסור ללמד הלכה זו לשם לימוד התורה וידיעתה; הכלל "הלכה ואין מורים כן" קובע, כי אסור להורות הלכה זו בשעה שאדם שואל הלכה למעשה, כלשון בעל שולחן ערוך הרב: "הבא לשאול הלכה זו למעשה, אין מורים לו להיתר" נראה ב"ערוך השולחן" שם סעי' ג' שביאר בדעת הר"ף והרמב"ם שפסקו לאיסור בכמה מהדברים שר"י מתיר משום ש"אין מורים כן"....

דף כט/א מלא לי כלי זה אבל לא במדה שימוש במד-חום, משקל וברז מים בשבת

במשנה ובגמרא למדנו, כי חכמים אסרו לעסוק בשבת בענייני מדידה. איסור זה הוא אחד ממכלול הפעולות שנאסרו על ידם מחמת "עובדין דחול", היינו: מעשי חולין מובהקים (תוס' שבת קכ"ב ד"ה "ומדבריהם", תוי"ט שם, משני"ב סי' ש"ו ס"ק ל"ד).
 על גריו ועל תחומיו של איסור המדידה, עמד הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, לגבי מדידת חום בשבת, האם פעולה זו אסורה בשבת. נידון זה אינו עוסק בשאלה אם אדם שאינו חשב בטוב רשאי למדוד חום בשבת, מפני שהדבר מותר ללא עוררין, כי לא אסרו חכמים "מדידה של מצווה", ומדידת חום לצורך בריאות הגוף, מדידת מצווה היא ("שולחן ערוך" או"ח סי' ש"ו סעי' ז', וב"משנה ברורה" ס"ק ל"ו). הנידון בו אנו עוסקים הוא, האם פעולת מדידת חום מוגדרת כפעולת מדידה, או שמא אינה כלולה באיסור מדידה כלל.

הגרש"ז אויערבך נקט, כי אף הבריא רשאי למדוד לעצמו חום, שכן, הפעולות שנכללו באיסור חז"ל הן פעולות חולין מובהקות השייכות לענייני משא ומתן, מקח וממכר. מאחר שמדידת חום אינה נוגעת במישרין או בעקיפין לעניינים אלו, אין היא אסורה. הוא אף המליץ על כך, שמדידת חום אינה "עובדין דחול" אלא "עובדין דחולה" ("שלחן שלמה" סי' ש"ו ס"ק ט"ז אות ב').

בעקבות הכרעתו זו הוא קבע, כי בשונה מתרופות אשר בשבת הן מוקצה, מפני שאסור להשתמש בהן, כי אם לחולה בתנאים מסויימים, הרי מד-החום אינו כלי שמלאכתו לאיסור שהרי הוא עומד למלאכת היתר [אלא שיש לדון אם נחשב כ"מוקצה מחמת חסרון כיס", אולם לדעת פוסקים רבים אין מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי שמלאכתו להיתר, ועל כל פנים להחזירו למקומו לאחר השימוש, ודאי מותר - ראה "שבות יצחק", מוקצה פ"א סעי' ה'].
 למותר לציין, כי אנו עוסקים במד-חום כספית רגיל, לא במד-חום דיגיטלי, או במד-חום שבפעולתו נכתבות אותיות או ספרות. הגרש"ז מוסיף, כי אין כל חשש שהכנסת מד-החום לפה וחימום הכספית מהווים איסור הלכתי, מפני שחום הכספית אינו בדרגת חום שהיד סולדת הימנו.

לאור ידיעה זו, כי מדידת חום בשבת אינה אסורה, העלה הגרש"ז ספק, האם מותר בשבת למדוד את גובהו של אדם כמו גם לשקול אותו, שהרי מדידות מסוג זה אינן שייכות לעולם המסחר, וממילא גם כלי המדידה וכלי השקילה אינם מוקצה (שם). סוף דבר הגרש"ז מותיר ספק זה ב"צריך עיון" נאכן, בספר "שמירת שבת כהלכתה", פרק י"ד הל' ל"ז, כתוב שהדבר אסור].

מדידת שעון המים בשבת: כידוע, פתיחת ברז המים מסובבת את שעון המים המודד את כמות המים שנצרכה. מדוע מותר הדבר, הרי זו ודאי נחשבת מדידה לצורכי מקח וממכר? ובכן, בספר "שמירת שבת כהלכתה" (עמ' קכ"ג) כתב, כי אין חשש בדבר מפני שהפותח את ברז המים אינו עוסק במדידה כלל ואינו מתכוין לה. לפיכך, פעולה זו אינה נכללת בתקנת חכמים שלא לעשות עובדין דחול.

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
 הופיע ויצא לאור עולם חידושי
"מנחת שלמה ביצה"
 מאת מרן גאון ישראל
 רבי שלמה זלמן אויערבך זלה"ה
 ערוכים ומסודרים ע"י בני הגאון המחבר זצ"ל
 ע"פ כתב ידו אשר השאיר אחריו ברכה
 לרגל ההוצאה מחיר בסך 40 ₪ בלבד
 ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות
 מגידי שיעורים יוכלו לקבלו בערכת מגידי
 השיעורים בהצגת שובר הזיכוי

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
 הופיע הספר **"מזן הבאר"**
 על מסכת ביצה
 ובו הערות והארות ומראי מקומות
 עם תמצית שיטות רבותינו
 הראשונים והאחרונים ז"ל על סדר הדף
 ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות
 מגידי שיעורים יוכלו לקבלו בערכת מגידי
 השיעורים בהצגת שובר הזיכוי

הקדם והנצח
 את נשמת יקירך ז"ל
שיום הזיכרון שלהם
חל בחודשים:
טבת - שבט
אדר - ניסן
 בגמרא המיוחדת
"מהדורת גר תמיד"
 בהוצאת מאורות הדף היומי
 עשרות אלפי גמרות
 מודפסות ונלמדות לעילוי
 הנשמה המנוצחת
 בעמוד הגמרא
לפרטים והרשמה: (ש"י)
 טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020

לעילוי נשמת
 הבחור אלי בן פורת ז"ל
 בן הר"ר ישעיהו יבלחטי"א
 נלביע במהלך קורס קצינים ביי"ד בכסלו תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י הוריו ידידיו הר"ר ישעיהו ותהילה
 בן פורת והמשפחה שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת
 הר"ר אריה לייב יעקובסון ז"ל
 ב"ר יעקב ז"ל נלביע לי חשון תשס"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י חתנו ובתו הר"ר אשר
 ולאה צינגלאב יחיאל - חיפה

לעילוי נשמת
 הר"ר משה לוי ז"ל
 ב"ר יצחק ז"ל נלביע ט' כסלו תשל"ב
 מרת שרה לוי ע"ה
 ב"ר יהודה ז"ל נלביע כ"ט חשון תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצחו ע"י המשפחה שיחיו